

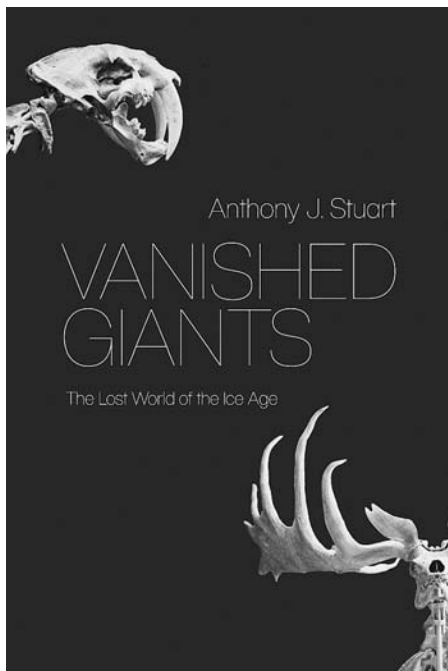
Anthony J. Stuart: Vanished Giants: the Lost World of the Ice Age

Biologická témata lze rozdělit na ta, která zaujmou odborníky, a ta zajímavější každého. Do druhé kategorie patří nejen sexualita, ale i vymírání velkých zvířat, megafauny (nad 45 kg živé váhy). V posledních asi 50 tisících let vyhynula většina terestrické megafauny, žijeme tedy v ochuzeném světě bez obrů, kteří byli klíčovými hráči převážné části suchozemských ekosystémů. Ještě před několika desítkami až stovkami lidských generací po všech pevninách a větších ostrovech kráčela stvoření, jež nás dalece přesahovala velikostí i vlivem na okolní svět. Pokolení rodu *Homo* megafauně vděčí za mnohé, jeho kultury a civilizace vyrostly na ohromných masách divoké a později i domestikované megafauny. Ačkoli jsme málokdy ochotní s ní sdílet prostor, megafauna nás přirozeně zajímá. Není divu, po jejím boku jsme prožili celou biologickou i kulturní evoluci.

Pro biology megafauna představuje klíčový prvek ekosystémů. Antropologie, humánní a do značné míry veterinární medicína, stejně jako živočišná výroba a myslivost, či humanitní vědy od filozofie po kunsthistorii, pro ty všechny je odkaz megafauny jedním z ústředních témat. I člověk je součástí megafauny, dnes dokonce její dominantní složkou na všech pevninách mimo Antarktidu. A jako takový je přímým účastníkem přírodních procesů na Zemi. Je správné na to nezapomínat.

Jednou ze stěžejních otázek je, zda za vymírání velkých zvířat v posledních 50 tisících let mohou environmentální změny, nebo člověk (hypotéza overkill). Jde o téma natolik košaté a multioborové, že skutečně komplexně se v něm orientuje překvapivě málo odborníků. Skvělým způsobem, jak si doplnit mezery, je proto kniha slavného britského paleontologa A. J. Stuarta.

Úvodní kapitoly představují téma tzv. velkých vymírání v minulosti Země, téma vymírání megafauny od konce pleistocénu a vědecké hypotézy jeho možných příčin. Následující geograficky členěné kapitoly shrnují dosavadní znalosti o průběhu vymírání megafauny severní Eurasie, Severní a Jižní Ameriky, Sahulu (Austrálie a Nová Guinea), Madagaskaru a Nového Zélandu. Zvláštní kapitoly jsou věnovány ostrovním megafaunám a posledním dvěma částem světa, kterým se do historických dob extinkce megafauny zdánlivě paradoxně vyhnuly, Africe a jižní Asii. Právě „geografické“ kapitoly tvoří jádro knihy. Podkapitoly každé z nich se věnují jednotlivým taxonům dané oblasti a jsou vyváženou kombinací vědeckých poznatků a beletristického líčení významných objevů paleontologie. Závěrečné podkapitoly shrnují vždy tatáž témata – příchod člověka, environmentální změny, časoprostorový průběh extinkcí a přežívající megafaunu oblasti. Díky konzistentnímu uspořádání je kniha i přes množství informací velmi přehled-

ná, umožňuje rychlé vyhledávání a srovnávání údajů z různých částí světa.

Objem vědeckých informací je obdivuhodný, je pojednáno o diverzitě, ekologii i průběhu extinkce. Nejedno překvapení čeká již v taxonomických přehledech. Dozvídáme se třeba, že medvědi jeskynní byli druhovým komplexem nejméně čtyř morfologicky a geneticky odlišných linií, nebo kolik vlastně v Americe žilo prazvláštních obřích zemních lenochodů. Poprvé máme na jednom místě kompletní přehled všech existujících datací stáří kosterních pozůstatků megafauny dosud získaných po celém světě. Veškerý text je založen právě a jenom na radiokarbonově (či jinak) exaktně datovaných nálezích. Autor pracuje striktně jen s „tvrdými daty“ a důsledně se vyhýbá odhadům založeným na tradičním kontextovém datování nálezů, kterým donedávna trpěla většina tematicky podobných knih. Unikátní souhrn exaktně ověřeného stáří kosterních pozůstatků přináší místy doslova šokující nové informace. Odhaluje přežívání řady zástupců vyhynulé megafauny překvapivě hluboko do holocénu. Vyhynulí obři jsou nám zjevně časově mnohem bližší, než jsme si mysleli. Koho by nepřekvapilo např. přežívání veledaňků rodu *Megaloceros* ve východní Evropě (a na Sibiři) před necelými 8 tisíci let, kdy se u nás již zabydlovaly neolitické kultury, nebo glyptodontů *Doedicurus clavicaudatus*, podobných obřím pásovčům, kteří přibližně v téže době stále obývali Severní Ameriku. Tragický příběh vymírání dostává zcela jiné obrysy, a to doslova, každou kapitolu otevírá obrazová tabule s barevně odlišnými siluetami vyhynulé i dosud žijící, či spíše přežívající, megafauny. Jeden obrázek vydá za tisíc slov,

tyto přehledy výmluvně ilustrují ochuzení současné fauny velkých zvířat.

Odborníky potěší dodržování standardu „jen tvrdá data se počítají“, a také kvantum literárních i vlastních dat, poprvé prezentovaných na jednom místě. Citace literatury končí r. 2021. Jde o okouzující kombinaci faktografie a příběhů. Je zde vše. Od prvních sběrů subfosilních pozůstatků jihoamerické megafauny Charlesem Darwinem přes kutání ostatků veledaňků a mamutů v irských rašeliništích nebo tajícím permafrostu sibiřské tajgy až po novodobá dobrodružství v australském buši.

Knihu uzavírá shrnutí hlavních poznatků a vyplývající závěry. Velmi sympatická je názorová nestrannost A. J. Stuarta, pokud jde o příčiny vymírání megafauny. Na základě toho, co víme, resp. nevíme, konstatuje, jaké příčiny jsou u daného taxonu a oblasti pravděpodobnější. Nebojí se říci, že někdy netušíme. Nelze než souhlasit, že potřeby máme více dat, nikoli další teorie a diskuze, co extinkce způsobilo. Tímto přístupem se dílo výrazně liší od jiných knih, jejichž autoři nezdíra zastávají buď hypotézu environmentální změny, či hypotézu overkill a jejich texty jsou v podstatě předlohou (proti)argumentacemi. Přesto i A. J. Stuart projevuje jistou zatvrzelost, když opakovaně vyvrací teorii rychlého vyhynutí megafauny bezprostředně po příchodu člověka (teorie blitzkrieg), postulovanou v 60. letech 20. století Paulem S. Martinem. Dnes víme, že až na výjimky (vesměs ostrovy) extinkce nastávaly až několik tisíc let po příchodu moderního člověka. Na téma blitzkrieg by stačila zmínka v úvodu a závěru. Na konci před rejstříkem je vítaná příloha objasňující metody exaktního datování kosterních pozůstatků včetně předností i nedostatků.

I nejlepší knihy mají své bolístky. V grafickém přehledu severoamerické megafauny např. vlk figuruje, v kapitole o přežívající megafauně nikoli, v té věnované severní Eurasii pak chybí zcela. Některé taxony jsou uvedeny všechny, u jiných pouze jeden zástupce. Týká se to většinou plazů (krokodýli a krajty), u nichž bývá jediný obrázek, přestože druhů daného taxonu a kategorie v oblasti žije více. Zpravidla je to však upřesněno v příslušných pasážích textu. I tak je např. absence krajty mřížkované v obrazové tabuli jižní Asie těžko přehlédnutelná. V příbězích jednotlivých oblastí chybějí zmínky o obřích želvách, které byly patrně první komponentou kontinentálních megafaun postihuženou globálními extinkcemi (více Živa 2021, 5). Důvodem je zřejmě datace jejich extinkcí v raném pleistocénu, tedy mimo časový rámeček knihy. To vše jsou ale drobnosti, které v celkovém poselstvu nehrají významnou roli. Nadsžený čtenář by si jistě uměl představit rozšířené vydání s mapami kosterních nálezů jednotlivých taxonů, i více poznatků o vzhledu, ekologii a populační genetice vyhynulé megafauny, které v posledních 10–15 letech přinesl rozmach analýz archaické DNA ze subfosilních nálezů. Podobné úvahy jsou však u této mistrovské knihy skoro nemístné. Jde o jednu z nejlepších knih o vymírání megafauny, která kdy byla napsána.

**The University of Chicago Press,
Chicago, 310 str. Cena v e-shopu Amazon
34–45 USD (e-book a knižní vydání)**